

POCZĄTKI RZĄDÓW STANISŁAWA AUGUSTA 1764 – 1773

1. Sejm konwokacyjny 1764 r. i jego reformy

Na sejmie tym starano się zreformować polski skarb i wojsko oraz osłabić podstawy władzy magnaterii. Dlatego też :

- dla usprawnienia skarbu: powołano Komisję Skarbową, nakazano lustrację królewszczyzn, zniesiono cła prywatne i wprowadzono cło generalne
- powołano Komisję Wojskową dla przeprowadzenia reformy wojska
- skasowano przysięgi posłów na instrukcje poselskie co miało zapobiec zrywaniu sejmu
- zreformowano sądownictwo – wyroki miały zapadać większością głosów
- ogłoszono lustrację dóbr królewskich (królewszczyzn)
- rozpoczęto zakładanie stałych polskich przedstawicielstw za granicą

2. Elekcja Stanisława Augusta – reformy oświeceniowe St. Augusta

Kandydatura Stanisława Poniatowskiego została zgłoszona przez obóz nazywany „Familia” ze względu na jego bliskie stosunki z carycą Katarzyną. Przyjął on imię **Stanisława Augusta**.

Reformy Stanisława Augusta

- Stanisław August Poniatowski zwoływał nieoficjalne „konferencje króla z ministrami”, organ doradczy i zarządzający, który stanowił załączek organu władzy centralnej
- uruchomiono mennicę państwową, która biła monety
- zreformowano pocztę
- w 1765 r. powołano pierwszą państwową, świecką szkołę – Szkołę Rycerską w Warszawie (tzw. Korpus Kadetów).
- powstało czasopismo „Monitor” – krytykowało zacofanie części szlachty
- powołano pierwszy państwowy Teatr Narodowy

3. Sprawa innowierców (1766) i uchwalenie praw kardynalnych (1767)

W roku 1733 pozbawiono praw politycznych **innowierców**. Pod osłoną wojsk rosyjskich innowiercy zawiązali konfederacje w Słucku (prawosławni) i Toruniu (protestanci). Jednocześnie ambasador rosyjski **Nikołaj Repnin** zachęcał przeciwników reform, katolików żądających detronizacji króla, do zawiązania konfederacji generalnej w Radomiu, która wystąpiła w obronie „złotej wolności” i zażądała opieki Katarzyny II. Doszło do wojny domowej między katolikami a innowiercami, którzy razem sprzeciwiali się królowi i reformom. Katolicy poprosili o przysłanie wojsk rosyjskich i rozstrzygnięcie sporu.

W **1767 r. zwołano sejm pacyfikacyjny**, który obradował pod wężem konfederacji radomskiej. W **1768 r.:** przywrócił równouprawnienie innowierców, obalił niektóre reformy Czartoryskich i opracował tzw. **prawa kardynalne**. Prawa te zatwierdzały podstawowe zasady ustroju państwa – anarchię i oligarchię magnacką. Prawa te gwarantowały przewagę szlachty lub chroniły interesy magnatów. **Zaliczamy do nich:**

- wybór króla tylko na drodze wolnej elekcji,
- liberum veto,
- artykuły henrykowskie, a szczególnie prawo wypowiedzenia posłuszeństwa królowi,
- wyłączne prawo szlachty do piastowania urzędów,
- wyłączne prawo szlachty do posiadania ziemi,
- władzę szlachty nad chłopami.

Gwarantem praw kardynalnych została **caryca Katarzyna II**. (od 1772 również Prusy i Austria.)

4. Konfederacja barska 1768 – 1772

a) przyczyny konfederacji :

- silna zależność polityczna RP od Rosji budziła sprzeciw szlachty
- konserwatyści obawiali się nowości
- patrioci chcieli bronić zagrożonej suwerenności państwa
- gwałty i grabieże wojsk rosyjskich
- agitacja duchowieństwa przeciwko równouprawnieniu dysydentów

b) Akt założenia konfederacji barskiej – Konfederację barską zawiązali „prawowici chrześcijanie, katolicy, naród polski, wierny Bogu i Kościołowi, wolnym królom i kochanej ojczyźnie” – konserwatywni katolicy. Zawiązano ją: w obronie wiary katolickiej przeciwko innowiercom, przeciwko Rosji i królowi, który podporządkowywał się Rosji.

Założenia negatywne	Założenia pozytywne
<ul style="list-style-type: none"> ▪ obrona wiary katolickiej i nie dopuszczenie do zrównania praw innowierców i katolików 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sprzeciw wobec ingerowania Rosji w sprawy polskie ▪ zakaz gwałtów i rabunków innowierców ▪ wszyscy podlegają jednej komendzie ▪ zjednoczenie społeczeństwa wokół pewnej idei

c) najważniejsze wydarzenia związane z konfederacją

- konfederatów poparła Turcja, która wypowiedziała wojnę Rosji oraz Francja (pieniądze, broń i oficerowie)
- króla poparły wojska rosyjskie i część armii RP
- walki toczyły się głównie na Ukrainie; miały one charakter partyzancki gdyż konfederaci nie mogli konkurować z regularną armią rosyjską.
- bunty chłopskie pod wpływem Rosji przerodziły się w **koliszczynę** – otwarty bunt chłopów na Ukrainie. Powstaniem dowodzili: Michał Żeleźniak i Iwan Gonty. Powstańcy chłopscy zdobyli Humań i doprowadzili do rzezi katolickiej szlachty i Żydów.
- 1770 – konfederaci ogłosili detronizację Stanisława Augusta Poniatowskiego
- 1771 – konfederaci porwali króla by zmusić go do abdykacji. Król został uwolniony ale porwanie zmieniło stosunek społeczeństwa do konfederatów.
- 1772 – poddała się ostatnia twierdza konfederatów – Jasna Góra

d) przyczyny klęski konfederacji; jej skutki i znaczenie:

- przewaga wojsk rosyjskich. W 1771 r. do RP sprowadzono armię rosyjską dowodzoną przez Aleksandra Suworowa,
- przegrana Turcji w wojnie z Rosją

Znaczenie:

- pierwszy polski zryw niepodległościowy
- ruch polityczny konserwatywnej polskiej szlachty, która się sprzeciwiała reformie ustroju, która była potrzebna do utrzymania niepodległości

Skutki:

- umiędzynarodowienie problemów RP
- Austria, która deklarowała neutralność zaanektowała Spisz, Podhale i Sądecczynę (1769 – 1770)
- król pruski Fryderyk II odgrodził kordonem sanitarnym Prusy Królewskie

5. I rozbiór Polski – 5.08.1772 r.

Bezpośrednią przyczyną rozbioru była propozycja króla pruskiego Fryderyka II, który zaproponował by państwa ościennie podzieliły się ziemiami Rzeczypospolitej. W ten sposób uzyskane ziemie miały zrównoważyć nabytki Rosji na Półwyspie Bałkańskim (po wojnie z Turcją)

Postanowienia:

Prusy otrzymały	Rosja otrzymała	Austria otrzymała
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pomorze Gdańskie bez Gdańska ▪ Warmię ▪ ziemie nadnoteckie (nad rzeką Noteć – północna Wielkopolska i część Kujaw) <p>Razem 36 tys. km² 580 tys. mieszkańców</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ziemie leżące na wschód od rzek Dźwina i Dniepr <p>Razem 92 tys. km² 1,3 mln mieszkańców</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ tereny na południe od rzek Wisła i San (część województwa krakowskiego i sandomierskiego) bez Krakowa ▪ województwo ruskie po rzekę Zbrucz <p>Razem 83 tys. km² 2,65 mln mieszkańców</p>

6. Sejm rozbiorowy – Warszawa 1773 r.

Sejm rozbiorowy zwołano pod presją obcych wojsk i przy udziale wielu przekupionych posłów.

- ratyfikował konwencję rozbiorową. Nie pomógł **protest Tadeusza Rejtana**, który nie chciał dopuścić posłów do izby i własnym ciałem zagroził wejście.
- zatwierdził traktaty handlowe z trzema zaborcami, bardzo niekorzystne dla RP.
- uchwalił on nowe prawa kardynalne poszerzając prawa z 1768 r. o zakaz powoływania na tron cudzoziemca oraz dzieci i wnuków panującego. Gwarantem praw kardynalnych stały się wszystkie państwa zaborcze. Pozytywną stroną praw kardynalnych było to, że chroniły przed anarchią, miały także gwarantować niepodzielność terytorium państwowego.

Reformy sejmku rozbiorowego:

- powołano nowy organ władzy centralnej – **Radę Nieustającą**. Składał z 5 departamentów (ministerstw): interesów cudzoziemskich (spraw zagranicznych), policji, wojska, sprawiedliwości, skarbu. **Zadaniem Rady było kierowanie sprawami państwa w okresie pomiędzy sejmami**. Przewodniczył jej monarcha. Uchwały zapadały większością głosów, podlegała kontroli sejmku, któremu składała sprawozdania ze swojej działalności.
- **Król utracił prawo:**
 - zwoływania sejmku,
 - nadawania królewskich,
 - powoływania ministrów i senatorów,
 - mianowania oficerów i starostów
 - wydawania poleceń organom administracyjnym.
- podniesiono liczbę wojska do 30 tysięcy,
- sejm przywrócił cło generalne i ustanowił jednolite dla całego kraju podymne
- w **1773 r. utworzono Komisję Edukacji Narodowej**, pierwsze w Europie ministerstwo oświaty. Była podporządkowana bezpośrednio królowi i sejmowi. Jej celem była reorganizacja szkolnictwa. Objęła zarząd nad wszystkimi szkołami publicznymi w państwie. KEN zakładał szkoły parafialne dla dzieci chłopskich, stworzył dwa seminaria nauczycielskie w Łowiczu i w Wilnie, **W 1775 r. powołała Towarzystwo do Ksiąg Elementarnych**, którego celem było wydawanie podręczników, opracowywanie programów szkolnych oraz kontrolowanie działalności pedagogicznej szkół.

Reformy KEN:

- RP podzielono na dwa okręgi szkolne: Koronę i Litwę, które podlegały dwóm szkołom wyższym Akademii Krakowskiej i Wileńskiej
- Akademię te zamieniono w Szkoły Główne
- Szkołom Głównym podporządkowano szkoły wydziałowe (7-letnie) i podwydziałowe (6-letnie) – szkolnictwo średnie
- Szkoły parafialne zostały upaństwowione i ześwieczone
- Zreformowano Szkoły Główne: w miejsce wykładów wprowadzono nauki oparte na eksperymencie, większy nacisk położono na naukę historii i geografii ojczystej, wprowadzono naukę praktycznych umiejętności i ćwiczenia fizyczne, ograniczono łacinę na rzecz astronomii i matematyki, fizyki czy geologii, medycyny.
- Towarzystwo do Ksiąg Elementarnych oprócz programów nauczania opracowało elementarz by podnieść poziom szkół elementarnych
- Do programu nauczania szkół podlegających KEN wprowadzono nauki matematyczne – przyrodnicze i położono nacisk na ich praktyczne wykorzystanie, ważnym elementem stała się nauka historii Polski, prawa krajowego, etyki świeckiej, nauki języków nowożytnych oraz przysposobienia wojskowego